

Welke economen willen nog bij de overheid werken?

DRS. A. DE GRIP*

Inleiding

Belastinginspecteurs, automatiseringspersoneel, accountants, telecommunicatiedeskundigen en wetenschappelijk personeel aan technische hogescholen worden steeds meer bij de overheid weggevoerd door het bedrijfsleven, dat hun aanzienlijk hogere inkomens biedt. Om deze ontwikkeling enigszins te keren heeft de overheid onlangs zelfs enige tijd overwogen via z.g. „arbeidsmarkttoeslagen” schaars personeel weer wat meer aan zich te binden.

Het hoge verloopcijfer van deskundigen met een relatief sterke arbeidsmarktpositie wordt doorgaans verklaard uit de aanzienlijke inkomensverschillen die er bestaan tussen dergelijke overheidsfuncties en soortgelijke functies in het bedrijfsleven. Het lijkt er echter op dat deze inkomensverschillen slechts een onderdeel zijn van een meer omvattende problematiek. De beeldvorming rond functies bij de overheid ontwikkelt zich reeds een aantal jaren zodanig dat overheidsfuncties voor beroepsgroepen die niet specifiek „kwartaal geschoold” zijn, nauwelijks nog aantrekkingskracht hebben. De resultaten van een in april jl. onder de eerstejaars economiestudenten aan de Vrije Universiteit gehouden enquête geven daarvan een indicatie 1).

In dit artikel zal eerst een beeld worden geschetst van het toekomstige werkteerrein dat deze aspirant-economen voor ogen hebben. Vervolgens zal worden aangegeven in hoeverre arbeidsmarktgerichte en andere motieven die een rol hebben gespeeld bij de keuze voor de economiestudie, bij de studenten die een functie bij de overheid ambiëren verschillen van de studiekeuzeoverwegingen van andere eerstejaars economiestudenten. Tot slot volgt een vergelijking van de werkgelegenheids- en inkomensverwachtingen van de op een overheidsfunctie gerichte studenten met de arbeidsmarktverwachtingen van de totale groep eerstejaars economiestudenten 2).

Voorkeuren voor toekomstige werkteerreinen

Zoals tabel 1 laat zien, verkiest het grootste deel van de eerstejaars economen op dit moment een functie in het bedrijfsleven: 77,5% van de studenten spreekt een voorkeur uit voor een baan in de particuliere sector. 59,3% staat daarbij een leidinggevende functie voor ogen, terwijl 16% een accountancy-functie prefereert. Daarentegen geeft slechts 6,9% van de ondervraagden de voorkeur aan een functie bij de overheid. Aangevuld met de 2,6% van de studenten die voor een functie binnen het onderwijs kiest en de schamele 0,9% (!) van de studenten die een onderzoeksfunctie aan een universiteit of hogeschool ambiëren komt het percentage van de studenten dat een functie in de kwartaire sector verkiest op 10,4.

Uit verschillende onderzoeken blijkt dat naarmate men ouder wordt arbeidsmarktoverwegingen een steeds belangrijker rol gaan spelen. Wat dit betreft is het interessant te kijken naar de preferenties van de studenten van 21 jaar en ouder. Van deze groep ambiëert slechts 1,9% een functie bij de overheid. Op grond van dit percentage kan men de ver-

Tabel 1. Eerste voorkeuren voor toekomstig werkteerrein, percentage van de ondervraagde studenten)

Bedrijfsleven (management)	59,3
Accountancy	16,0
Overheid	6,9
Onderwijs (HAVO, VWO, HBO)	2,6
Onderzoek (bedrijfsleven)	2,2
Onderzoek (aan universiteit of hogeschool)	0,9
Andere werkteerreinen	3,4
Weet het nog niet	8,7

wachting uitspreken dat het deel van de studenten dat een overheidsfunctie prefereert nog verder zal afnemen naarmate de studie vordert.

De sterke gerichtheid op functies binnen het bedrijfsleven komt waarschijnlijk ook tot uiting in een toenemende belangstelling in de vervolgopleiding voor de bedrijfseconomische studierichtingen. Van de eerstejaars studenten zegt 61,5% voor de vervolgopleiding bedrijfseconomie te zullen kiezen, 4,8% voor bestuurlijke informatica, 9,5% voor econometrie. Slechts bij 13% van de studenten gaat de voorkeur uit naar de algemeen-economische studierichting. Zelfs van deze laatste groep prefereert slechts 36,7% een functie in de overheidssector. Van de bedrijfseconomen overweegt slechts 2,1% een overheidsfunctie. Daarbij dient te worden beseft dat dit de beroepsgroep is waaruit de overheid het overgrote deel van haar belastinginspecteurs, accountants e.d. zal moeten recruter. Bovendien zal de overheid ook niet teveel moeten verwachten van het toekomstige aanbod van econometristen: van de econometristen sprak 95,5% de voorkeur uit voor een functie in het bedrijfsleven en geen enkele econometrist zei een functie bij de overheid te ambiëren.

Ook het economie-onderwijs, waar reeds geruime tijd sprake is van een tekort aan docenten, zal in de nabije toekomst waarschijnlijk bepaald niet worden overstroemd met bedrijfseconomen. Slechts één enkele bedrijfseconoom zag het onderwijs als zijn toekomstig werkteerrein.

Studiekeuzemotieven

In hoeverre wijkt de studiemotivatie van de groep studenten die toch nog een functie bij de overheid ambiëert, af van het algemene beeld van de eerstejaars economiestudenten?

* Wetenschappelijk-assistent bij de vakgroep algemene economie aan de economische faculteit van de Vrije Universiteit. Met dank aan Wim Boonstra (student-assistent) voor zijn hulp bij het verwerken van de resultaten van de enquête.

1) Het gaat om een in april 1984 gehouden enquête onder de eerstejaars economiestudenten aan de Vrije Universiteit (dagopleiding). De respons was ca. 65% (= 231 studenten) van het aantal ingeschrevenen. Zie ook A. de Grip, Arbeidsmarktverwachtingen en de keuze voor de economiestudie, *ESB*, 21 november 1984.

2) Vanwege het relatief geringe aantal studenten dat een functie bij de overheid ambiëert, kunnen de enquêteresultaten met betrekking tot deze groep slechts als een zeer globale indicatie worden beschouwd.

Tabel 2 geeft een overzicht van de mate waarin verschillende arbeidsmarkt- en andere overwegingen een rol spelen bij de studiekeuze. De motivatie van de groep op een overheidsfunctie gerichte studenten verschilt wat dit betreft terdege van het totaalbeeld.

Tabel 2. Mate waarin verschillende overwegingen een rol spelen bij de studiekeuze

Overweging	Studenten gericht op overheidsfuncties		Totaal aantal studenten	
	belangrijk gevonden (in procenten)	score a)	belangrijk gevonden (in procenten)	score a)
Meer kans op een baan	71,4	0,62	87,8	1,03
Aantrekkelijk beroep	81,0	0,81	87,7	1,13
Boeiende studie	85,7	1,10	81,5	0,81
Hoger inkomen	38,0	-0,48	63,9	0,34
Status van beroep	15,0	-1,25	15,6	-1,15
Gemakkelijke studie	5,0	-1,30	13,5	-1,05

a) Hierin is de mate van belangrijkheid en onbelangrijkheid verdisconteerd door aan de verschillende beantwoordingsmogelijkheden de volgende gewichten toe te kennen: zeer belangrijk: +2; belangrijk: +1; onbelangrijk: -1; zeer onbelangrijk: -2.

Arbeidsmarktoverwegingen blijken bij de groep kwartaal gerichte studenten een aanzienlijk geringere rol te spelen. Hun belangrijkste studiekeuzemotief is de aantrekkingskracht die de studie-inhoud op hen uitoefent. Bij de totale groep komt deze overweging slechts op de derde plaats. Daarna volgt de aantrekkelijkheid van het werk dat men voor ogen heeft. Op dit punt is er eveneens een verschil met de totale groep eerstejaars studenten, hetgeen een indicatie geeft van de relatief geringe aantrekkingskracht die er momenteel uitgaat van overheidsfuncties. Een nog groter verschil tussen de motivatie van op een overheidsfunctie gerichte studenten en die van de andere studenten is de mate waarin men belang hecht aan het vergroten van de kans op een baan door middel van een economiestudie. Het grootste verschil met het totaalbeeld vormt de mate van belangrijkheid van het verwerven van een hoger inkomen met behulp van de economiestudie. Van degenen die een baan bij de overheid prefereren vindt het merendeel deze overweging onbelangrijk. Slechts 38% van deze groep kwalificeert het inkomensmotief als belangrijk, terwijl dit motief bij 63,9% van de totale groep eerstejaars van belang is.

Deze enquête-uitkomsten geven een indicatie van de negatieve beeldvorming ten aanzien van overheidsfuncties in vergelijking met functies in het bedrijfsleven. Het lijkt erop dat arbeidsmarktoverwegingen tot een verminderde oriëntatie op overheidsfuncties hebben geleid.

Arbeidsmarktverwachtingen

Tabel 3 geeft een beeld van de relatief geringe werkgelegenheidsverwachtingen van de op een overheidsfunctie gerichte studenten. De gemiddelde verwachte kans op werk bij deze groep bedraagt slechts 62,6%, terwijl de totale groep eerstejaars studenten deze kans gemiddeld op 75,2% schat. Uit tabel 3 blijkt dat de eerstgenoemde groep eveneens pessimistischer is ten aanzien van hun werkgelegenheidskansen als men op dit moment de studie voortijdig zou beëindigen.

Ook ten aanzien van het verwachte beginsalaris liggen de verwachtingen van de op overheidsfuncties georiënteerde studenten lager. Gemiddeld verwachten deze studenten na hun afstuderen een netto maandelijks beginsalaris van

Tabel 3. Verwachte werkgelegenheidsperspectieven, in procenten

	Gemiddelde kans op werk na afstuderen	Gemiddelde kans op werk als men nu de opleiding stopt
Op overheidsfuncties gerichte studenten	62,6	38,8
Totaal eerstejaars economiestudenten	75,2	50,6

f. 2.164, tegenover een gemiddelde van f. 2.293 voor de totale groep eerstejaars studenten f. 2.293 per maand.

Besluit

De resultaten van de enquête geven een duidelijke indicatie van het huidige negatieve beeld dat studenten zich vormen ten aanzien van overheidsfuncties. Zowel de inkomens- als de werkgelegenheidsperspectieven van de groep die een functie bij de overheid ambieert, zijn somberder dan die van de gemiddelde eerstejaars economiestudent. Overheidsfuncties oefenen nog slechts aantrekkingskracht uit op studenten die relatief geringe waarde hechten aan dergelijke arbeidsmarkt-overwegingen, maar daarentegen primair „intrinsiek” (door de studie-inhoud) zijn gemotiveerd en daarnaast ook worden aangetrokken door de aard van de werkzaamheden die ze later verwachten te gaan doen.

De resultaten van de enquête laten ook zien dat vooral de bedrijfseconomen en de econometristen de overheid op grote schaal de rug toekeren bij de oriëntatie op hun toekomstige werkterrein. Of door het bieden van arbeidsmarkttoeslagen toekomstige tekorten aan overheidspersoneel uit dergelijke beroepsgroepen kunnen worden voorkomen moet ten eerste worden betwijfeld. De omvangrijke kortingen op de beginsalarissen van academici en het algemene personeelsbeleid (salariskortingen en waarschijnlijk vooral ook de als arbeidsmarktssignaal veel te rigoreuze personeelstoppen) dat de overheid de laatste jaren voert, hebben tot een sterke negatieve beeldvorming ten aanzien van overheidsfuncties geleid. Men zou kunnen zeggen dat de arbeidsmarktssignalen voor bepaalde groepen niet langer corresponderen met werkelijke schaarsteverhoudingen, zodat toeslagen niet in staat zijn om het sterk negatieve beeld van de arbeidsmarkt van de kwartaire sector, te corrigeren. Hierdoor loopt de overheid het risico dat, indien de arbeidsmarkt voor bepaalde beroepsgroepen aantrekt en/of door arbeidsduurverkorting de werkloosheid vermindert, een groot deel van de „bottle necks” op de arbeidsmarkt zich in de kwartaire sector zal manifesteren.

Andries de Grip